

El poeta de la mala herba

Brassens: el trobador perdut

Georges Brassens, un dels poetes i cantants més importants de França, és ca la dia més oblidat. Enrrere queda la seua extensa discografia, amb extraordinàries cançons de crítica social, d'amor i d'amistat.

En el desè aniversari de la mort de Georges Brassens, els mitjans d'informació francesos han destacat pel seu silenci. El que fou qualificat per la premsa, el dia de la seua mort, com "tota la cançó francesa", avui desperta en la població un interès escàs i limitat. I és que Brassens ja no és popular. Durant els anys cinquanta, en plena guerra d'Indoxina, arribà a aconseguir ser el cantant més sentit de França, amb les seues famosíssimes cançons *La mauvaise réputation* ('La mala reputació') i *La chasse au papillons* ('La caça de papallones'). La veu rural, seriosa i alhora despreocupada del cantant va produir en la joventut francesa un interès enorme. En certa manera, les lletres compromeses de Brassens succeïen a les sensuïls però poc reivindicatives de Charles Trenet. El cantant de *De Pornographe* ('El pornògraf') o de *Le Gorille* ('El goril·la') va impactar la joventut que hi veié un estil innovador en les lletres, i que junt a l'aire extravagant del cantant (extravagant en el seu provincialisme, en la seua tímidesa, en el seu parlar de Marsella) conforma un extraordinari grup d'admiradors, que s'interessaven potser més pel fenomen social que Brassens representava, que per la seua música i poesia.

La realitat és que, quan les qüestions plantejades per les lletres de Georges Brassens perden la importància de la *baqtade* i deixen de constituir escàndol, la poesia i la música del *chansonnier* francès és tan sols recordada per una petita colla d'incondicionals, que qualificaria de *brassensferits*. Per aquests, Brassens representa una filosofia especial d'entendre la vida i, alhora, també una manera especial d'explicar-la. Les seues cançons no són més que l'instrument que emprava per a divulgar uns versos d'una bellesa sublim, sadollats d'escepticisme, de

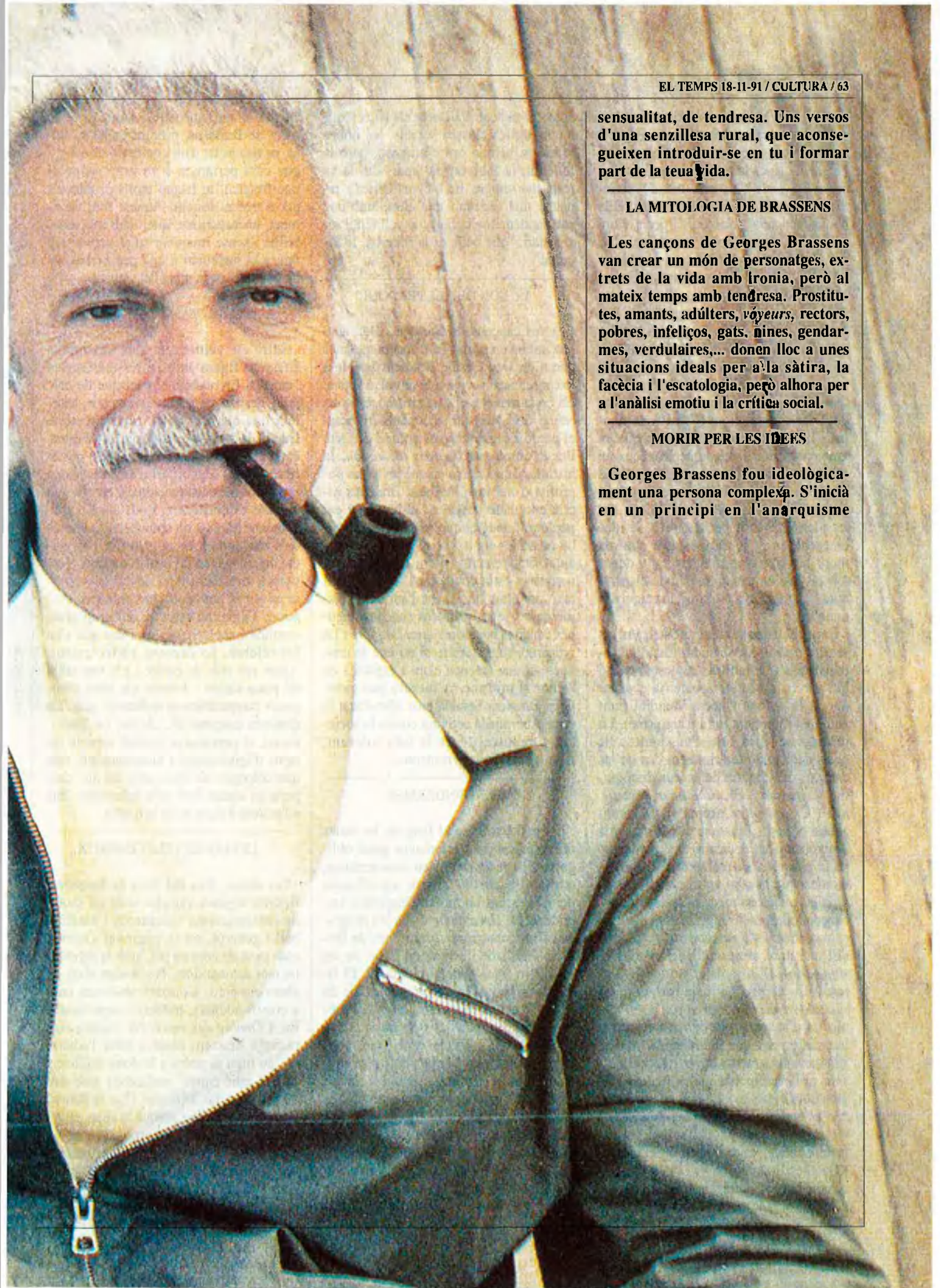
sensualitat, de tendresa. Uns versos d'una senzillesa rural, que aconseguixen introduir-se en tu i formar part de la teua vida.

LA MITOLOGIA DE BRASSENS

Les cançons de Georges Brassens van crear un món de personatges, extrems de la vida amb ironia, però al mateix temps amb tendresa. Prostitutes, amants, adúlter, *voyeurs*, rectors, pobres, infeliços, gats, nines, gendarmes, verdulaires,... donen lloc a unes situacions ideals per a la sàtira, la facècia i l'escatologia, però alhora per a l'anàlisi emotiu i la crítica social.

MORIR PER LES IDEES

Georges Brassens fou ideològicament una persona complexa. S'inicià en un principi en l'anarquisme

escrivint en el diari *Le Libéraire*. Les seues primeres cançons estan clarament condicionades per aquesta ideologia: en *Le gorille* ataca la pena de mort i en *La mauvaise herbe* ('La mala herba') reivindica el dret a la llibertat individual: "Els homes són fets, se'ns diu, / per a viure junts com els borrecs. / Jo visc sol i no serà demà / que emprendre un camí honorat". No obstant això, a mesura que evoluciona intel·lectualment comença a veure les coses amb més escepticisme. Les seues opinions en *La Tondue* ('La pelada'), *Les deux oncles* ('Els dos oncles'), en què critica tant el fanatisme dels alemanys com el dels resistents francesos durant la segona Guerra Mundial, provocà les associacions d'antics combatents i el partit comunista, que arribaren a amenaçar-lo. És clar que Brassens no els va fer gaire cas, i uns anys després els dedicava una cançó d'una ironia prodigiosa *Mourir pour les idées* ('Morir per les idees'): "Morir per les idees, la idea és excel·lent, / jo vaig estar a punt de morir per no haver-ne tingut cap / doncs tots els que en tenien, multitud aclaparadora / bramant a la mort m'han caigut damunt".

Georges Brassens es mostra en les seues cançons poc seguidor d'actituds intransigents i definitives. Aquesta posició fou potser la que el va induir a desertar durant la segona Guerra Mundial (junt amb una important falta d'heroïsmes), i a refugiar-se en la casa d'uns amics, als quals dedicaria posteriorment dos de les cançons més tendres de la seua discografia: *La Jeanne* i *Chanson pour l'Avergnat* ('Cançó pel Camperol'). Durant aquest període, Brassens va dur una vida despreocupada, dedicada al llibertinatge i a la picaresca anarcolliterària. D'aquests moments de la seua vida, compromesos, difícils, emocionalment violents, escriurà cançons amb uns suggeriments insòlits, extraordinaris. *Le mauvais sujet repentit* ('El mal tipus arrepenit'), *La mauvaise réputation* ('La mala reputació'), *La mauvaise herbe* ('La mala herba') o *Je suis un voyou* ('Sóc un voyou') són una mostra d'aquesta autocrítica adolorida, intensa, encara que totalment assumida. Brassens no lamenta haver estat un *voyou*, ni haver incitat indirectament a la prostitució: més aviat l'únic que fa és recordar, sentidament, amb resignació, les víctimes del seu egoïsmes, que són, al mateix temps, les de la seua felicitat.

Georges Brassens ho va criticar tot, absolutament tot, menys la llibertat. Es declararà pornògraf, antimilitarista, llibertí i

agnòstic radical. Va atacar els bons sentiments de les classes socials, les bones oracions, el bon ordre burgès... però la llibertat, la llibertat de l'individu, la va respectar sempre. En *Ulysse* ('Ulises'), repeteix una vegada i una altra, amb una veu candenciosa i plana, de vell rèptil sexagenari, "que bella és la llibertat, la llibertat".

EL BON DÉU EL PERDONE

En les cançons de Brassens, Déu apareix sovint en primer pla, encara que més que a un Déu cristià, Brassens apel·la a la consciència social, a la moral, a l'ètica. En certa manera, el cantant francès troba refugi dels seus remordiments invocant el perdó en una idea *sui generis* de Déu. Per exemple, en *Je suis un voyou*, la història d'una relació en què un home s'aprofita d'una jove ingènua, Brassens escriu en quatre ocasions "el bon Déu em perdone"; malgrat que després, per a evitar possibles equivocs, afegeix que en realitat, "tant em fot, si em perdona o no, perquè ja estic condemnat". No obstant això, malgrat l'ateïsmes i l'anticlericalisme de les seues primeres cançons, algunes cançons posteriors com *La pière* ('La pregària') suggereixen, si no una fe cristiana, sí una creença clara i explícita en l'amor al próisme. A mesura que envellaix, Brassens sembla anar abandonat la seua esborrajada activitat contra la societat, s'endolceix i es fa més tolerant, menys àcid. Esdevé romàntic.

ELS GENDARMES

Els policies foren al llarg de les seues primeres cançons referència quasi obligada. Els *gendarmes*, tan característics, envanits i satisfets alhora, significaren per a Brassens un motiu d'inspiració important. En *Hecatombe* conta les desgràcies d'una caserna de *gendarmes* de Brive la Gaillarde que cau en mans de les verdulaires del mercat municipal. El final de la cançó és un producte típic de l'efervescència *brassensiana*: "la més grossa de les femelles / va obrir el seu corsé dilatat / colpejant amb grans cops de mamella / els guàrdies dels seus voltants". No obstant això, malgrat ser els *gendarmes* un dels recursos que més divertien al públic (fins i tot als mateixos policies, que aplaudien bocabadats), Brassens, a partir dels anys seixanta, abandonà aquest desencadenador immediat de somriures, i no tornà mai més a criticar l'actuació de la policia. La justifi-

cació cau en l'anècdota: sembla que la mare de Brassens, profundament malalta, va necessitar d'un transfusió de sang, i que com pertanyia a un grup sanguini poc freqüent hi hagué molts problemes per a trobar donant. Aquest fou, finalment, un *gendarme*, que, amb tota amabilitat —sense imaginar-se el servei que feia a la institució a què pertanyia—, va ajudar a salvar la mare del cantant.

'LES COPAINS D'ABORD'

Entre els valors que més s'estimava Brassens figura amb lletres majúscules l'amistat. En realitat, el concepte de *copain*, després de les seues cançons, assoleix una qualitat nova, reivindicativa. Durant la seua joventut feia les amistats entre els gorristes i els baldragues; posteriorment, els seus criteris canviaren cap a posicions més convencionals, encara que sempre minoritàries. Podríem dir que Brassens ha estat un amic agrait: el noms dels seus amics, de la gent que l'ha ajudat, apareixen en les seues cançons. S'estimava senzillament els amics: la conversa en el bar, amb dos o tres dels seus *copains*. Fugia, no obstant, del grup gran, sorollós i acolorit: un vers seu que s'ha fet cèlebre, ho expressa perfectament: "quan s'és més de quatre / s'és una colla de poca-soltes". I entre els seus companys inseparables es troben els gats. En distintes cançons (*P... de toi*, *Le Testament*), el personatge central suporta tot tipus d'ignomínies i humiliacions, fins que colpegen els seus gats, fet que desperta en aquest l'odi més indomable, fins a l'extrem d'alçar-lo de la tomba.

LES DONES I ELS CORNUTS

Les dones, dins del món de Brassens, figuren algunes vegades com un motiu de romanticisme volenterós i amable, bell i generós, on la virginitat s'ajunta, amb tacte de cotó en pèl, amb la ingenuïtat més entenedridora. No obstant això, en altres ocasions, les dones apareixen com a cossos adúlteres, traïdors i superficials. En *A l'ombre des maris* ('A l'ombra dels marits'), Brassens ironitza sobre l'adulteri: "no tireu la pedra a la dona adúltera / perquè estic enrere" emfasitzar amb aire seriós, o en *La Traïtesse* ('La Traïdora') Brassens es queixa perquè la seua amant ha retornat amb el seu espòs, el que, en certa manera, representa dur l'adulteri al seu punt culminant: ¡enganyar l'amant amb el marit! Però les cançons més conegudes són *L'orage* ('La tempesta') en

Amb l'amic dels primers dies, dels inicis difícils: Jacques Brel. El poeta del Sud i el poeta del Nord.

ARXIU

què una dona enganya el seu marit amb el seu veí només els dies de tempesta, perquè l'ofici del primer és reparar parallamps; i *Marinette* ('Marieta'), la història d'un amor impossible, entre una jove capriciosa i un pobre infeliç.

LA MORT

"Estaré trist com un salze, quan el Déu que em segueix a totes parts em diga: ves-te'n a veure si estic allà dalt". Amb aquesta ironia comença *Le testament*, una de les seues cançons més significatives. En *Supplique pour être enterré à la plage de Sète* ('Suplica per a ser soterrat en la platja de Sète') Brassens demana com a últim desig ser enterrat en la platja del seu poble natal, i comenta divertit que "si potser els seus versos no són tan bons com els de Paul Valery, almenys el meu cementeri serà més marí que el seu". En l'obra de Brassens la mort sovint és present amb una intensitat corprenedora, com s'aprecia en les seues cançons *Les vieux Léon* ('El vell lleó') i *Bonhomme* ('El bon home'). Tanmateix, malgrat l'aclaparadora acció de la mort, l'humor sempre aconsegueix superar la tristesa de deixar

de viure. En *Le testament*, Brassens acaba amb els eloqüents versos: "he deixat la vida sense tristesa / ja mai més em faran mal les dents / Heu-me ací en la fossa comuna / la fossa comuna del temps".

ELS BRASSENSFERITS

Els seguidors de Brassens formen un grup heterogeni de gent que aconsegueix esgarrifar-se davant de dues o tres notes de guitarra de qualsevol de les cançons del poeta francès. Diversos cantants han interpretat cançons seues, com és el cas de Paco Ibáñez, Manuel Toharia o Javier Krahe. La importància, no obstant, en la nova cançó catalana fou transcendental: en realitat, el primer disc d'aquest moviment fou un de Josep Maria Espinàs, interpretant cançons d'aquest autor. Lluís Llach, un altre compositor força influït per l'autor francès, declarava el dia del mort de Brassens: "Per a mi és com un Déu. Si la cançó fora un Olimp, ell seria un dels seus deus principals".

I és que, en certa manera, Brassens representa un vici —un vici encantador— que en aquest país un tendeix a amagar. Declarar-se ideològicament, conceptualment

brassensià, produeix en la nostra societat una indiferència i una incompresió palmària. I, en certa manera, resulta —al menys això em passa a mi— impossible d'explicar què és el que representa, per a nosaltres, qualsevol de les cançons de Brassens. Versos com els de "J'ai l'honneur de ne pas te demander la main", "Jamais de la vie on n'oubliera / la première fille qu'on a pris dans les bras" o "Pauvre Martin, pauvre misère" m'han acompanyat, amb una dosi de tendresa i d'ànim, al llarg dels darrers anys de la meua vida. Per això quan un, de sobte, en la persona més inesperada, descobreix —en el sentit exacte del terme—, un altre *brassensià*, difícilment pot contenir l'emoció, la frase significativa, quasi confidencial: "¿Com? ¡Tu també...!". Després, pot iniciar-se una conversa en què la lletra i la música es veuen desbordades davant de l'efervescència de la comunicació, o tot el contrari, pot esdevenir un silenci ataràctic, sadollat de complicitat. Però en qualsevol cas, és l'inici d'una amistat: d'una amistat senzilla, edificada sobre els versos adolorits d'un poeta que, indubtablement, sabia i cantava sobre la vida.

Martí Domínguez